

Mirela Čokić*

REFLEKTIRANJE STEČAJA PRIVREDNOG DRUŠTVA NA POLOŽAJ POTROŠAČA I KOMPARATIVNA ANALIZA U POGLEDU STEČAJA POTROŠAČA

APSTRAKT

Nesporno je da Insolvenzordnung iz 1999., godine (dalje InsO) imao dosta utjecaja na normiranje važećih odredbi Zakona o stečajnom postupku FBiH, kao i RS-a. Prije svega oba entitetska zakona u saradnji s GTZ-om su donesena upravo uz konsultacije i recepciju odredbi InsO-a. Pojedine odredbe su doslovno prepisane u zakonske okvire BiH, zakona o stečaju. Ali bez obzira na takvo stanje, odnosno situaciju koja je BiH dovela u veliki broj poslovnih neprilika, posebno nakon nezakonitih privatizacija, to je otvorilo put za još lošije poslovanje nego ono u kojem su egzistirala ta ista privredna društva. U ovom radu ćemo sagledati odnos između insolventnog privrednog društva kao proizvođača, odnosno trgovca i potrošača kao fizičkog lica, tačnije korisnika usluga različitih dobavljača ili isporučioaca usluga. S druge strane sagledati ćemo status onih subjekata koji su vezani na bilo koji način s privrednim društvom koje se nalazi u stečaju ili je pred otvaranjem stečajnog postupka. Dok ćemo u drugom dijelu rada, (obzirom da BiH kao i najveći broj zemalja regiona ima pretenziju za ulazak u EU), analizirati stanje slučaja povodom položaja pojedinih potrošača koji se nalaze u ne tako zavidnom položaju prezaduženosti u evropskim zemljama i kojima u najvećem broju prijeti osobni/lični stečaj. U vezi s tim, nama najbliži i ujedno najsvježiji primjer lošeg položaja potrošača dolazi iz R Hrvatske, koji bi itekako trebalo obraditi u ovom radu, a čiji položaj je diktiran donošenjem novog Zakona o stečaju potrošača/Zakona o osobnom bankrotu u R Hrvatskoj. Ovo je naime, put koji također, slijedi i čeka BiH.

Ključne riječi: potrošač, privredno društvo, stečaj potrošača, stečaj, BiH, R Hrvatska, EU.

* Dr.sc., docent, Pravni fakultet Univerziteta u Tuzli.

1. Položaj potrošača prema dijelu odredbi Zakona o zaštiti potrošača BiH

Zakon o zaštiti potrošača BiH (dalje: Zakon) na poseban način i skoro u svim segmentima tretira položaj potrošača kao krajnjih korisnika pružaoca usluga, isporučioća proizvoda ili tačnije trgovca, odnosno proizvođača. Neupitno je to da je Zakon u svim navratima pokušao osigurati i zaštititi status potrošača. Ovo se najprije ogleda u sljedećim pravima potrošača, a to su:

„Član 3.

Osnovna prava potrošača su:

- a) pravo pristupa osnovnim robama i uslugama;
- b) pravo na obrazovanje o pitanjima potrošača,
- c) pravo na sigurnost i zaštitu života i zdravlja;
- d) pravo na informiranost;
- e) pravo na izbor;
- f) pravo da bude saslušan i zastupan;
- g) pravo na naknadu štete i kompenzaciju;
- h) pravo na život i rad u zdravoj i održivoj okolini.“

Osim toga, a s druge strane zakon je nametnuo „pravila igre“, odnosno poslovanja svim onim potencijalnim poslovnim učesnicima, ili tačnije pravnim i fizičkim licima koja bi se mogla naći u ulozi pružaoca usluge ili isporučioća proizvoda, drugim rječima, trgovca ili proizvođača. Navedena zaštita se ogleda kroz primjenu pravila Zakona, a koja se odnos na „obavezno obavljanje trgovinske djelatnosti na pošten način“. Na ovaj način i prema ovim osnovama postavljeni su parametri ponašanja svakog subjekta koji predstavlja potencijalnog proizvođača ili trgovca u poslovnom okruženju u odnosu sa potrošačem.

Zaštita potrošača je obezbjeđena i na način kojim se uspostavlja obavezno deklariranje proizvoda koji su predmet poslovnih odnosa između proizvođača – trgovca i potrošača.¹ No, jedan ako ne od

¹ V. šire F. Mahmutćehajić, „Protection of consumers in global processes: the question of domain name law“, *New perspectives od South East European Private Law (South East European Post-Doctoral Colloquium in Private Law – Proceedings, GIZ – BMZ, SEELS*

najznačajnih vidova zaštite koji treba akcentirati je sadržan u odredbi člana 24. Zakona, a koji se odnosi na odgovornost proizvođača za štetu koju on prouzrokuje dostavljanjem, odnosno isporukom proizvoda – robe s greškom potrošaču.² Na ovaj način, odnosno u ovom slučaju kako je to i Zakonom propisano bit će u specifičnim situacijama primjenjene odredbe Zakona o obligacionim odnosima koje tretiraju ovu oblast. Zakon je direktno normirao da će se mimo njega, sve situacije koje dovode u pitanje položaj potrošača rješavati shodno važećim odredbama Zakona o obligacionim odnosima.³

Prethodno smo komentirali odgovornost proizvođača, kao pravnog ili fizičkog lica za štetan proizvod – „proizvod s greškom“, no pitanje je šta je s položajem potrošača? Tu treba uključiti i subjektivni osnov

– *Lawyers for Europe, South East European Law School – Network*, Skoplje, 2012., 114 – 123.

² Na ovaj način se tretira odgovornost prodavca, u ovom slučaju isporučioaca robe ili usluge, krajnjem kupcu, tj. potrošaču. Naime, prema pravilima iz Poslovnog prava riječ je o ugovornoj odgovornosti ili tačnije o zaštiti od fizičkih mana na stvarima/uslugama (garancija za materijalne nedostatke na stvari). Riječ je i o onim koje se vidljive i onim koje su skrivine, pa se tek nakon dugotrajne upotrebe takve greške ili „mane“ na stvari/usluzi mogu otkriti. Ovdje je primjetna primjena odredbi Zakona o obligacionim odnosima, kada govorimo o ugovornoj odgovornosti, kao i o primjeni pravila koja se odnose na isporuku, predaju stvari s greškom, koje vladaju u poslovno-pravnim odnosima. Čl. 482. u vezi s čl. 488. Zakon o obligacionim odnosima (“Službeni list SFRJ”, br. 29/78, 39/85, 45/89 i 57/89, “Službeni list RBiH”, br. 2/92, 13/93 i 13/94 i “Službeni glasnik RS”, br. 17/93 i 3/96. (dalje: ZOO)

³ Najvećim dijelom su jasno specificirane zakonske odredbe koje se odnose na regulisanje obligaciono-pravnih odnosa u čl. 18. i 19. Zakona, kada se govori o subjektivnoj i objektivnoj odgovornosti o tome dal određena stvar/usluga ima vidljive ili skrivene nedostatke. U čl. 18., Zakona jasno je određen položaj trgovca u odnosu na potrošača. Posebno u slučaju nedostatka na stvari, kada je trgovac dužan do po preslikanim pravilima odgovornosti iz ZOO-a: zamijeni proizvod s drugim koji nema nedostatak, vrati plaćeni iznos i još uz to plati neke razumne troškove koje je eventualno potrošač imao prilikom isporuke/kupovine proizvoda, potom ukloni nedostatak na proizvodu o vlastitom trošku. Ukoliko su u pitanju vidljivi nedostaci taj rok je 8 dana od dana prijema proizvoda ili obavljene usluge, a što opet ukazuje na značajnu primjenu odredbi ZOO-a koje se odnose na promptno djelovanje potrošača kada su vidljivi nedostaci u pitanju - čl. 18., st.2., u vezi s čl. 19., st. 2., Zakona. Tako isto, kada je riječ o proizvodu ili usluzi s skrivenim nedostatkom, jasno je propisan subjektivni i objektivni rok slanja prigovora (ili kako je to navedeno u Zakonu – zahtjeva), gdje je subjektivni rok 2 mjeseca od dana saznanja za skriveni nedostatak, i objektivni, 2 godine od dana izvršene isporuke/robe/usluge. Naravno da roba ili usluga koja je pod garancijom ne potpada pod ova pravila - čl. 18. st. 3., u vezi s čl. 19. st. 3., Zakona.

odgovornosti proizvođača/trgovca za isporučenu robu ili učinjenu uslugu. Ovo je pored ostalog i propisano u dijelu V Zakona, koji u prvi plan postavlja (ne)savjesnost i odgovornost proizvođača, koja će se cijiniti shodno odredbama Zakona o obligacionim odnosima.

Potom u dijelu VI Zakona kojim se tretira oglašavanje proizvoda ili usluga ka potrošačima kao potencijalnim korisnicima ili kupcima, značajno je istaknuti da se preko Agencije za oglašavanje ni na koji način ne smije dovoditi u sumnju ili prevaran položaj potrošač koji je potencijalni korisnik usluga, ili kupac određenog proizvoda. Suprotno od legalnog i dozvoljenog načina oglašavanja od strane Agencije ovo bi se moglo smatrati nedozvoljenim/prevarnim radnjama – (učinjenim na prevaran način – *mala fide*). Ovo bi naravno u krajnjoj iteraciji vodilo ka ništavnosti potpisanih ugovora (ukoliko takvi ugovori uopšte postoje) ili u krajnjem slučaju kažnjavanju od strane nadležnih organa.⁴ Sam proizvođač ili trgovac kao oglašivač i njegova Agencija, radi pravne sigurnosti i radi valjanog poslovnog/pravnog prometa dužni su da u što je moguće kraćem roku na zahtjev nadležnih organa dostave validan dokaz za savjesno objavljivanje oglasa koji je izdat potencijalnim potrošačima. Ukoliko se na takav zahtjev oglušne, nadležni organ bi mogao u svakom trenutku da kazni proizvođača/trgovca i njegovu Agenciju za nesavjestan rad i nesavjesno poslovanje, a što za sobom vuče dalekosežne konsekvence. Ukoliko se u drugoj situaciji, Agencija i njen potencijalni klijent, što je u ovom slučaju proizvođač/trgovac ne oglušne na zahtjev dostavljanja oglasa i dokaza o validnosti, tj. istinitosti tvrdnji u oglasu, tada nadležni organ može, prema čl. 31., st. 4. Zakona:

„[...narediti objavljivanje:

- a) odluke u cijelosti ili jednog dijela;
- b) korektivne izjave.]“

⁴ Ovlašteni nadležni organi ima pravo da po osnovama oglasa koji su izdati na prevaran ili nelegalan način, traži od oglašivača ili njegove Agencije za oglašavanjem, objavljivanje odluke u cjelini/jednom dijelu ili davanja korektivne izjave. Kada je u pitanju nadležni organ misli se na, bilo organ ili organizaciju koja je zadužena da štiti interese i prava potrošača. – čl. 31., st. 4. u vezi sa čl. 32., st. 1., Zakona o zaštiti potrošača BiH.

U dijelu Zakona koji tretira oglašavanje propisano je da oglas mora biti zakonit i ne smije dovesti u bilo kojem slučaju u zabludu potrošača, niti vrijeđati bilo čije dostojanstvo, ugled i sl. Također oglašavanje ponude bilo kakvih proizvoda ili usluga proizvođača/trgovca ne smije biti nedolično, neprimjereno, dvosmisleno, nejasno, prevarno i sl., čime bi se potrošač mogao dovesti bilo u sumnju ili zabludu povodom kupovine određenog proizvoda ili usluge. Stoga bi u slučaju prihvata oglašavanja s strane potrošača, oglašavanje i upoznavanje s proizvodima ili uslugom u ponudi trebalo biti eksplicitno, sažeto, jasno, zakonito, ono koje ne narušava sigurnost u pravnom prometu u pravnim odnosima između subjekata, odnosno stranaka postojećeg pravnog odnosa. U svakom slučaju, to je i ono oglašavanje, koje ne bi u bilo kojem trenutku dovelo potrošača, kao potencijalnog klijenta u zabludu – a to posebno kada je u pitanju taksativno pobrojan osnov iz čl. 29., st. 2., Zakona.⁵

U kontekstu dijela koji se odnosi na pružanje ekonomskih usluga od općeg interesa u Zakonu, posebno i nešto detaljnije ćemo se upoznati, jer se ovaj vid pružanja usluga najvećim dijelom odnosi na privređivanje i položaj proizvođača, a najčešće pravnih lica kao davaoca usluga. U tom smislu, trebalo bi se prvo pozabaviti pitanjem šta se misli pod ekonomskim uslugama od općeg interesa? Treba znati da su to sve one usluge koje zadovoljavaju opći interes društvene zajednice ali i pojedinca - lične potrebe kao potrebe širih društvenih masa. Druga strana ovog pravnog odnosa su uvijek potrošači ili tačnije korisnici usluga, koji na tržištu očekuju kontinuirano, pravovaljano i pravovremeno isporučivanje/dostavljanje roba ili usluga. Naime, riječ je o elektro,

⁵ „Oglasi ne smiju sadržavati bilo kakvu izjavu ili vidljivi prikaz koji bi neposredno ili posredno izostavljanjem, nedorečenosću ili pretjerivanjem dovedio *potrošače u zabludu*, a naročito u pogledu: a) svojstava proizvoda ili usluge kao što su: priroda, sastav, postupak i da tum proizvodnje, mogućnost upotrebe djelotvornosti i efekata, količine, kvaliteta trgovačkog ili geografskog porijekla ili uticaja na okolinu; b) vrijednosti proizvoda ili usluge i ukupne cijene koje treba stvarno platiti; c) isporuke, zamjene, vraćanja ili održavanja; d) uvjeta garancije; e) autorskih i srodnih prava, prava industrijskog vlasništva kao što su: patenti, žigovi, industrijski oblici, crteži i modeli, oznake geografskog porijekla i planovi rasporeda integriranih sklopova (topografija), te trgovačkih imena; f) potvrde skladnosti (homogenizacije) i službenog priznavanja, dodjele medalja, nagrada i dostignuća napredaka ostvarenih u dobrotvorne ciljeve.“ – čl. 29., st. 2., Zakona.

komunalnim, vodo, telekomunikacijskim, poštanskim i transpornim uslugama. Sukladno tematici reguliranja položaja potrošača i onoga ko vrši uslugu, moglo bi se reći da je pravni odnos povodom pružanja ekonomskih usluga od općeg interesa predmet njihova ugovora. U ovom ugovoru su sadržane osnove koje tretiraju prava, položaj, obaveze i način vršenja usluga. Vršilac usluga ne smije ni u kojem slučaju kršiti odgovarajuće odredbe ugovora, ugrožavajući potrošača i radeći *mala fide* u odnosu na prethodno detaljnije obrađen ugovorni odnos ponašanja *in bona fidea*. Prilikom obračunavanja utroška bilo koje vrste usluga, obaveza je isporučioaca usluge da obezbijedi mjerilo potrošaču, ali na njegov račun, a sve to u skladu sa projektom o tehničkoj izvodivosti. Ovaj projekat je naime, predmet interesovanja stručnog fizičkog ili pravnog lica. Kada se to uredi između stranaka, dužnost je nadležnih lica za energetiku ili vodoprivredu da u saradnji s institutima, odrede načine mjerenja korištene usluge.⁶ Ovo sve prethodno ide u smislu što je moguće veće zaštite potrošača, kao i kada je u pitanju pružanje usluge od općeg interesa. Zakon je u članu 38., taksativno naveo što je to, što se u sklopu ovih djelatnosti, a pri pružanju usluga potrošačima, mora obezbijediti, i to:

- „[...a) kvalitet i kontinuitet usluge;
- b) osnovnu univerzalnu uslugu;
- c) jednakost u pristupu i tretmanu svih potrošača;
- d) adekvatno informiranje potrošača o korisniku;
- e) efikasna sredstva kompenzacije i načine za rješavanje potrošačkih sporova;
- f) adekvatnost usluge u smislu tehnološke evolucije i strukturalnih i organizacionih promjena;
- g) transparentnost finansiranja i tarifa;
- h) efikasno konsultiranje i predstavljanje potrošača u donosenju odluka.]“

Bez obzira na ovaj segment pružanja ekonomskih usluga od općeg interesa, smatramo da postoji nedostatak u ovom dijelu, a koji je vrlo značajan za privređivanje jedne države to posebno kada se ista ta država

⁶ Čl. 35. Zakona.

nalazi u ovakvoj ekonomskoj situaciji i (post)recesijskom periodu. Nezakonite privatizacije privrednih društava, koja su također od općedruštvenog interesa su dovele do toga da je najveći broj njih i otišao pod stečaj ili se nalazi pred „totalnim kolapsom“ gdje država još uvijek pokušava da štiti takva privredna društva u novije vrijeme s primjenom Zakona o finasijskoj konsolidaciji u FBiH.⁷ Stoga je upitan položaj takvih privrednih društava koja su u stečaju ili im predstoji pokretanje/otvaranje stečajnog postupka (bez obzira na procentualni omjer vlasništva – privatno-državno). Zbog ovakvih i sličnih situacija u privredi moralo bi se u cilju zaštite potrošača, a u skladu sa važećim odredbama koje normiraju ekonomske usluge od općeg interesa, povesti računa o položaju onih privrednih društava u kojima je postupak privatizacije pokrenut, ako ne i u onima u kojima postoje osnovi za pokretanje stečaja. Samo na takav način, tj. promptnim djelovanjem i društveno odgovornim ponašanjem dodatno se može zaštititi i osigurati položaj potrošača na tržištu. Međutim, ovdje ne treba uzeti u obzir samo ona privredna društva koja pružaju usluge od općeg interesa, nego i ona koja pružaju pojedinačne usluge ili pak isporučuju samo gotove proizvode. U takvim situacijama je također vrlo bitno osigurati status potrošača. Istina ovaj Zakon se samo jednim manjim dijelom odnosi na osiguranje položaja onih privrednih društava kojima predstoji ili koja su u stečaju, kada je riječ o turističkim paketima, odnosno aranžmanima. Smatramo da je moguće kod bilo kakvog ugovornog odnosa koji nastane između potrošača kao korisnika usluge/proizvoda i s druge strane proizvođača/trgovca, da se propišu situacije u kojima je u toku isporuke, rok za isporuku osujećen. Ovo posebno ako je došlo do toga uslijed insolventnosti, nelikvidnosti ili nerentabilnosti privrednog društva. Bilo koji od prethodno pobrojanih razloga/načina/osnova dovodi do stečaja ili likvidacije privrednog društva, čak i u krajnjem slučaju, kako je to normirano inostranim/uporedno-pravnim propisima, do stečaja fizičkog lica kao trgovca (koji može biti ujedno i sam potrošač). U Zakonu, a u kontekstu ugovora koji tretira turistički paket – aranžman prema članu 90. stav 1., tačka b., nelikvidnost/insolventnost, a u krajnjem slučaju stečaj se odnosi na organizatora, koji je potom i bez obzira na iznenadni položaj dužan da

⁷ Zakon o finasijskoj konsolidaciji privrednih društava FBiH, br. 52/14.

vratiti potrošača/korisnika usluge na mjesto polaska. Za sve ovo proizvođač ili decidno organizator je dužan da obezbijedi osiguranje kod banke ili uplatu premije osiguranja kod osiguravajućeg društva. Ovdje je vrlo upitna konstatacija koja se odnosi na iznenadni, prijeteći stečaj i nelikvidnost organizatora, jer prema zakonskoj odredbi člana 6., *Zakona o stečajnom postupku FBiH*⁸ (Razlozi stečaja), *prijeteća insolventnost* se može zapaziti i prije, pa čak 6 mjeseci neposredno prije pokretanja/otvaranja stečajnog postupka.⁹ Stoga je organizator dužan da na vrijeme o svemu tome vodi računa i osigura upravo ovom vrstom uplate, garanciju u bankama ili premiju osiguranja u osiguravajućem društvu. Realno, moguće su i prilike, koje je pravno nemoguće predvidjeti, a one se odnose na iznenadne događaje povodom nastupanja posljedica *vis maior* – član 87., st. 1., tačka b., Zakona.

U kontestu položaja bilo kojeg drugog privrednog društva, kao proizvođača određenog artikla/robe – davaoca/isporučiooca usluge, ili trgovca kao fizičkog lica nužno je voditi računa o njihovom poslovnom položaju na tržištu. Ovo prije svega s gledišta i u odnosu na insolventnost ili prijeteću insolventnost. Stoga ukoliko pojedinac – fizičko lice kao korisnik usluge/robe, odnosno potrošač, bude izložen nesigurnom položaju u pravnom prometu u odnosu na ovakav tretman privrednih društava i poslovanja s istim, teško da će se osigurati „siguran status“. Zbog svega navedenog, neophodno je na vrijeme i u skladu s poslovnim običajima i prilikama na tržištu voditi računa *pro futuro* o solventnosti privrednog društva (koliko je to moguće), kao i statusu fizičkog lica koje vrši djelatnost, odnosno ima status trgovca u pravnom prometu sa potrošačem (čl. 1., st. 4., u vezi s st. 5., Zakona).

⁸ Zakon o stečajnom postupku FBiH, („Sl. novine FBiH“, br.: 23/03, 32/04 i 42/06).

⁹ Zbog instituta *prijeteće insolventnosti*, moguće je smatrati društveno i krivično odgovornim lica koja su činila/čine menadžment privrednog društva. Jer su upravo to subjekti koji upravljaju privrednim društvom, a pri tome su najbolje upoznati s finansijskom situacijom kada, kako na vrijeme pokrenuti stečajni postupak. Ovo se posebno čini značajnim, ako uzmemo u obzir činjenicu da je veliki broj privrednih društava u BiH upravo prekasno otišao pod stečaj, pa nisu postojale pretpostavke za poslovni oporavak istog ili za primarni zadatak, namirenje potraživanja stečajnih povjerilaca. – Dodatna konstatacija autora – pojašnjenja radi.

U tom pogledu, neophodno je u ovom radu pomenuti i jedan novi institut u poslovnom okruženju, a koji u posljednje vrijeme posebno u (post)recesijskom periodu uzima sve više maha, a to je osobni/lični bankrot/stečaj fizičkog lica/potrošača. Prateći ovaj institut kao jedan od novijih, a koji još uvijek nije pravno reguliran u legislativi BiH, uslijed tranzicijskih prilika kakve vladaju na tržištu dospjet će zasigurno i u naše zakonodavstvo. Pored toga, sigurni smo kako za pravnom regulacijom i primjenom istog postoji velika potreba u nama susjednoj R Hrvatskoj. Tako je za potrebe tržišta i pravnih odnosa u R Hrvatskoj još već nekoliko godina unatrag započeto s idejom o uvođenju i primjeni instituta o osobnom bankrotu/stečaju potrošača. U R Hrvatskoj je taj problem razmotren na više načina, a posebno kada je u pitanju njegova nacrtana verzija i način primjene (uzor zakoni - iz Slovenije i Njemačke), koji su uz svojevrstnu kombinaciju za izradu nacrtu hrvatskog Zakona o stečaju potrošača/osobnom bankrotu predstavljali najbolje rješenje. Tako je već koncem augusta mjeseca 2014., godine bio u potpunosti pripremljen nacrt Zakona o osobnom bankrotu R Hrvatske. Naime, hrvati se nisu htjeli rukovoditi odredbama iz američkog sistema, nego su pristali na već pomenuti kombinaciju zakona – evropsko-kontinentalnog prava. Ovdje treba znati da evropski Zakoni o stečaju potrošača imaju mnogo strožije uvjete (prilikom određivanja *pro futuro* položaja potrošača u pravnom prometu), nego što to propisuju pravila američkog zakonodavstva. Dakle, jasno je da se položaj osobnog stečaja prepoznaje već u najvećem broju zemalja zapadnog Svijeta, odnosno EU, SAD-u, pa je slijedom navedenog sve bliži i BiH. Institut osobnog/ličnog bankrota ili stečaja potrošača bi smo mogli posmatrati dvojako, u odnosu na njegov značaj, i to s gledišta osobnog stečaja proizvođača/trgovca (fizičkog lica), te položaja potrošača, koji nije u mogućnosti ispuniti očekivanja iz pravnog odnosa koji postoji između njega i proizvođača/trgovca. Ovo će zapravo predstavljati jedan od značajnih koneksiteta između uređivanja odredbi Zakona o zaštiti potrošača i Zakona o osobnom/ličnom stečaju ili bankrotu, ili drugim jezikom rečeno Zakona o stečaju potrošača. Prevažodno treba računati na činjenicu značajnog analiziranja i tumačenja odredbi domaćeg prava s komparativnim pravom, te ćemo biti slobodni da u sukusu narednog poglavlja pobliže pojasnimo i ovaj

problem u R Hrvatskoj koja je i odnedavno postala članicom EU. Međutim, nezahvalan položaj potrošača nije uslovljen samo time što je R Hrvatska postala članicom EU (uslijed harmonizacije prava, ekonomskih odnosa i sl.), nego prije svega zbog (post)recesijskog perioda koji je ako ne presudno djelovao na pravno-ekonomske prilike država u cjelini.

2. Komparativna analiza prava u pogledu stečaja potrošača

Kako BiH još uvijek nije ispunila bitne preduvjete za ulazak u članstvo EU, to je u odnosu na važeće zakonske propise vrlo teško govoriti o primjeni pravila koja se striktno odnose na stečaj potrošača/fizičkog lica, koji bi se mogao poistovijetiti sa institutom osobnog/ličnog stečaja. Istina ovaj institut je u pripremi u R Hrvatskoj, stoga ćemo se najvećim dijelom u ovom dijelu rada skoncentrirati na pravila osobnog stečaja RH, kao i ona potencijalna rješenja za stečaj potrošača u Republici Hrvatskoj. Ovu uporedbu, kao i upoznavanje s značajem ovih pravnih rješenja u hrvatskom pravu ćemo izložiti obzirom da BiH, najvećim dijelom slijedi korake ili bar pokušava slijediti primjer ulaska u EU.

Najvećim dijelom bi se moglo krenuti od ugrožavanja osnovnih ljudskih prava i sloboda prema članu 6. Međunarodnog pakta o gospodarskim, socijalnim i kulturnim pravima,¹⁰ jer u najvećem broju slučajeva građani ili fizička lica koja se imaju smatrati za potrošača, kao korisnika usluga ili određene robe, najčešće nemaju prava i mogućnosti zaposlenja, uslijed čega se i bez obzira na zadati preduvjet koji je jednim dijelom država dužna obezbijediti nije obezbijeden. Tako je preko 10% stanovnika u dužničkom ropstvu,¹¹ uslijed nemogućnosti plaćanja naknada npr. za televizijsku pretplatu, a pored toga nemaju mogućnost

¹⁰ Određuje pravo na rad, koje uključuje pravo svake osobe na priliku za zarađivanje za život radom koji je slobodno izabrala i prihvatila. Koraci koje treba preduzeti ... za postizanje punog ostvarenja ovoga prava moraju uključiti programe tehničkog i stručnog vodstva, te naobrazbe. Međunarodni pakt o gospodarskim, socijalnim i kulturnim pravima – V. šire: Ljudska prava u svijetu rada, pravo na rad i ljudska prava u svezi s radom, <http://www.etc-graz.at/> ... /19.01.2015./

¹¹ Tako je još Dž. Kan zakonikom pod nazivom „Yasa“ - dvaput je opraštao dugove platežno nesposobnih pojedinaca prije negoli što ih je ubio. Po principu ustanove *nexum – ius vitae ac necis*. V. šire: Vernadsky, George, „The Scope and Contents of Chingis Khan. s Yasa“, *Harvard Journal of Asiatic study*, Vol. 3., 1938.

zaposlenja kako bi zaradili novac. Naime, jednim dijelom država na ovaj način vrši pritisak na potrošače, pri tome ne štiteći ih nego ih primoravajući da plate dugovanja, a ako ne onda službena lica provode izvršenje.

Tako je u R Hrvatskoj donošenje Zakona o osobnom bankrotu/stečaju potrošača ideja koja traje već nekoliko godina. Navedeni zakon daje mogućnosti provođenja osobnog stečaja nad fizičkim licima odnosno potrošačima. Nešto ozbiljnije rasprave i stajališta povodom donošenja ovoga zakona su zauzeta, tokom, 2013. i 2014. godine, tako da se u toku ove 2015. godine očekuje i njegovo konačno usvajanje.¹² Ovakav Zakon je posebno aktuelan u ovo postrecesijsko doba, kada se potrošači, odnosno građani nalaze u vrlo teškom položaju/situaciji. Prije svega misli se na njihov finasijski položaj, stanje socijalne potrebe, a to posebno uzimajući u obzir činjenicu da traje već duže vrijeme. Tako je prema propisu u R Sloveniji¹³ odredbama Zakona o osobnom/ličnom stečaju potrošača propisano da ukoliko ne izmire vlastita dugovanja u roku od 60 dana, to bi trebalo da predstavlja osnovu da potrošač, kao fizičko lice, odnosno građanin proglasi vlastiti stečaj (podnese prijedlog i preduzme radnje u tom cilju).¹⁴ No koje su tu posljedice i koja se eventualna rješenja izlaska iz takve „krize“ koja za svakog ponaosob nije

¹² „Prema podacima FINE za veljaču u blokadi je bilo 253.350 građana s ukupnim dugovanjima od 18,4 milijardi kuna što je za 400 milijuna kunaviše nego u siječnju 2013. godine.“ - www.24sata.hr /21.01.2015./

¹³ Zakon o varstvu potrošnikov (uradno prečišćeno besedilo), Uradni list RS, št. 98/04 uradno prečišćeno besedilo, 46/06 – odl. US, 126/07, 86/09 in 78/11.

¹⁴ Osim Zakona o osobnom stečaju, potom Zakona o zaštiti potrošača, značajno je ovdje pomenuti i odredbe koje se odnose na „Zakon o zaštiti potrošača u nepoštenim poslovnim odnosima – praksama“, „Uradni list RSI, br. 53/07. – prevod je originalan – lični prevod autora. Navedeni zakon se odnosi na sve one radnje i propuste u poslovnom okruženju, a koje na kraju koštaju samo potrošača, tačnije – smatraju se produktom nepravedane poslovne prakse. „Zakon o zaštiti potrošača u nepoštenim poslovnim odnosima – praksama“ je u slovenački pravni sistem uveden na osnovu harmonizacije i usklađivanja s Direktivom Europskog parlamenta i Direktivom Vijeća 2005/29 / EC od 11.05.2005., u vezi sa Direktivom Vijeća 84/450 / EEC, direktiva Europskog parlamenta i Vijeća od 97/7 /EZ, 98/27/EC i 2002/65/EC i Uredbe (EZ) br. 2006/2004. - Europskog parlamenta i Vijeća (br. 149 od 11. 6. 2005.). Na ovaj način želimo ukazati koliko je institut osobnog stečaja inkorporiran u pravo i legislativu R Slovenije jer se u slovenačkoj legislativi nalazi i mnogo više zakona nego u bilo kojoj drugoj zemlji regiona.

bezazlena? U tom pogledu bi trebala dijelom pomoći i država (tj., tamo gdje je ona vlasnik, tačnije proizvođač ili pružalac usluga), kao i svi potencijalni proizvođači ili usluživači. Neophodno je prije svega napraviti razliku i usaglasiti prihode i rashode, te u tom smislu odmah pribjeći mjerama štednje. Konkretnije, neophodno je da svako od potrošača postavi svoje prioritete potrošnje namjernica i stvari za koje smatra da su vitalne/nužne za „preživljavanje“. Osim revidiranja kućnog budžeta svakog od potrošača, neophodno je stvoriti i jedan dobar finasijski plan prioriteta u plaćanju ili vraćanju dugova prema potrošačima, odnosno onima koji nam pružaju usluge. Potom u smislu neophodnih mjera i mehanizama, treba razmisliti i o eventualnom sklapanju sporazuma sa proizvođačima/pružiocima usluga. U tom smislu, misli se na reprogramiranje dugova prema povjeriocima. Ukoliko povjerioci u odnosu na potrošača kao stečajnog dužnika pristanu na reprogramiranje to bi im uveliko olakšalo položaj otplate, odnosno plaćanja dugovanja.

U kontekstu primjene instituta osobnog stečaja, treba uvijek dobro razmotriti sve eventualne mogućnosti vraćanja duga, te u izuzetnim slučajevima pribjegavati stečaju potrošača, jer se prije svega koristi kao posljednje sredstvo u smislu izlaska iz lošeg položaja stečajnog dužnika. Navedeno prije svega potkrepljuje i činjenica da je proglašenje osobnog/ličnog/stečaja potrošača, relativno skup sudski postupak, koji se kako to rezultati istraživanja pokazuju npr. u Sloveniji kreće u visini od oko 2.000 eura, a u ostalim evropskim zemljama u kojima se ovaj institut primjenjuje već duže vrijeme kao i SAD-u, doseže cifre od oko 1.000 eura.

U smislu primjene propisa koji se odnose na stečaj potrošača u R Sloveniji kako smo to već naveli značajan je rok od 60 dana neprekidno, uslijed nemogućnosti izvršenja dugovanja, odnosno plaćanja duga od strane potrošača. Obzirom da potrošači rijetko pribjegavaju stečaju, to su njihova prava ili eventualne mogućnosti koje mogu iskoristiti usmjerena na izbjegavanje plaćanja duga, posebno ako dugovanja mogu vratiti na neki drugi način. U najvećem broju slučajeva njihova imovina predstavlja predmet izvršenja. Međutim, kako zakon o stečaju potrošača tretira mogućnost od oslobađanja dijela obaveza/dugovanja potrošača, ili mogućnost sklapanja sporazuma o reprogramiranju dugova sa

povjeriocima, to potrošači sve slobodnije pristupaju ovoj ustanovi. Moramo kazati da su građani – fizička lica, odnosno potrošači i u ovom slučaju bili skeptični kada je započeta primjena instituta osobnog/ličnog stečaja/bankrota, a sad je to sve veći broj zainteresiranih. No, svaki dužnik kao potrošač treba da vodi računa o tome, da je stečaj potrošača/lični/osobni stečaj krajnje rješenje kojem ne treba tek tako često pribjegavati - ali od koga ne treba ni zazirati. Navedeni institut treba koristiti kao krajnju mogućnost u slučaju da dugovanja iz godine u godinu rastu, a da ne postoje alternative vraćanja njegova duga povjeriocima.¹⁵

Potrošači se najčešće zadužuju prema bankama, koristeći finansijske usluge u smislu davanja kredita, posebno sad u ovo vrijeme kada je najveći broj vraćanja kredita s kamatama preračunat u vrijednost švicarskih franaka, odnosno gdje se banka nije vezala za euro. Stoga je trenutno vrlo teška situacija zadesila veliki broj korisnika usluga banka, gdje će zasigurno ostati zabilježen najveći broj potrošača/dužnika u bankama.¹⁶ Potom su tu dugovanja prema telekomunikacijama, komunikacijama, komunalnom, vodovodu i osiguravajućim društvima. Ali situacija nije bezazlena, dok s druge strane nije nemoguća za riješiti, jer su tu uz primjenu instituta stečaja potrošača i pojedini aspekti olakšanja istih, a koji se odnose na mogućnost oprosta duga, reprogramiranja, moratorij i sl. No, ipak sva zakonodavstva i pravni sistemi ne nude mogućnost oprosta duga, kao što se to zagovara u R Hrvatskoj i kao što je to slučaj u zakonodavstvu R Slovenije, kada je još

¹⁵ Od užeg regionalnog područja samo Slovenija ima institut proglašenja stečaja potrošača. V. šire: Zakon o finničnem poslovanju, postopkih zaradi insolventnosti in prisilnem prenehanju, Uradni list, br. 126/07., 40/09., 59/09. i 52/10., članak 5. stavak 2., točka 2. V. šire – Š. Ivanjko, Novo insolventno pravo i osobni stečaj u Sloveniji, Zbornik, br.1. – u vezi s navedenim zakonom i je i primjena u kontekstu zaštite potrošača u R Sloveniji – V. šire: Direktiva 85/577 / EEC od 20. decembra 1985. do zaštite potrošača u poštovanje ugovora (br. 372 od 31. 12. 1985., str. 31), potom Direktiva 97/7 / EC Europskog parlamenta i Vijeća od 20. 05. 1997. godine o zaštiti potrošača u odnosu na ugovore koji tretiraju prodaju na daljinu (br. 144 od 4. 6. 1997., str. 19), Direktiva 2011/83 / EU, koja zamijenila Direktivu 85/577 / EEC i 97/7 / EZ, države članice EU zahtijevaju da se zakonodavstvo Slovenije uskladi s usvojenom Direktivom koja je važila sve do 13. 12. 2013. godine, a koja je u skladu s odredbama Direktive 2011/83 / EU.

¹⁶ U BiH Nacrt Zakona o zaštiti potrošača/korisnika finansijskih usluga iz 2012., koji bi primarno trebao da posluži zaštiti položaja potrošača kao korisnika finansijske usluge, tj. i u ovom odnosu s bankama kao finansijskim institucijama.

2008. godine¹⁷ donesen Zakon o osobnom bankrotu. Kada već pominjemo mogućnost oprosta ili otpisa duga, treba imati na umu da je R Hrvatska u svome zakonodavstvu propisala mogućnost otpisa/oprosta duga poduzetnicima.¹⁸ Na osnovu navedenih problema u praksi, tačnije slijedom toga je u R Hrvatskoj 2012. godine donijet *Zakon o financijskom poslovanju i predstečajnoj nagodbi*.¹⁹ Ovaj zakon upravo tretira mogućnost otpisa/oprost dijela duga poduzetnika prema državi, odnosno državnim institucijama, gdje se prije svega u smislu državnih institucija misli na Poreznu upravu. Tako se prema odredbi člana 44. stava 5. Zakona o financijskom poslovanju i predstečajnoj nagodbi u cilju finasijskog restrukturiranja (mjera finansijskog restrukturiranja) koji predstavlja plan mjera koje je neophodno provesti da bi dužnik postao likvidan i solventan, između ostalog propisuje mogućnost „[...5. otpusta duga, otpis kamata, izmjenu kamatnih stopa,...]”.²⁰ Na ovaj način, kao što se to i može zaključiti, za poduzetnika je propisana mogućnost kao mjera za sprečavanje insolventnosti i održavanja likvidnosti, otpust/oprost duga, kamata, pa čak i izmjena kamatnih stopa koje su povoljnije za dalje egzistiranje i poslovanje. Prema tome, pored postojanja i propisivanja

¹⁷ „Osobni stečaj Slovenija je uvela u listopadu 2008. i do siječnja 2010. proglasilo ga je 500 ljudi zbog 50 milijuna eura duga. Lani je 2500 Čeha, 250 posto više nego godinu prije, proglasilo stečaj, a očekuje se da će ih ove godine biti i više.“ - <http://www.slobodnadalmacija.hr/.../23.01.2015/>.

¹⁸ V. Šire: E. Kaden, „The Last Bankrupt Hanged, Balancing incentives in the development of bankruptcy law“, *Duke Law Journal*, Vol. 59., 2010.

¹⁹ Zakon o financijskom poslovanju i predstečajnoj nagodbi, Pročišćeni tekst, („Narodne novine“, broj 108/12, 144/12, 81/13 i 112/13.) čl . 44., st. 5. - oprost/otpust duga poduzetnicima bez zadavanja roka insolventnosti, nelikvidnosti ili nerentabilnosti.

²⁰ Zakon o financijskom poslovanju i predstečajnoj nagodbi, Pročišćeni tekst, („Narodne novine“, broj 108/12, 144/12, 81/13 i 112/13.) „[...Financijsko restrukturiranje jest plan mjera koje je potrebno provesti da bi dužnik postao likvidan i solventan (u daljnjem tekstu: mjere financijskog restrukturiranja), a koje uključuju: 1. smanjenje i odgodu dospelosti dužnikovih obveza, 2. u društvima kapitala povećanje temeljnog kapitala, 3. otplatu u ratama, izmjenu rokova dospelosti, kamatnih stopa ili drugih uvjeta kredita, zajma ili druge tražbine ili instrumenta osiguranja, 4. unovčenje ili prijenos imovine radi namirenja tražbina, 5. otpust duga, otpis kamata, izmjenu kamatnih stopa, 6. izvršenje, izmjenu ili odricanje od založnog prava, 7. davanje dodatnih sredstava osiguranja od strane dužnika ili trećih osoba, uključujući davanje jamstava i garancija, 8. pretvaranje tražbina vjerovnika u kapital, 9. povezivanje poduzetničkim ugovorima sa strateškim partnerom radi održivosti nastavka poslovanja, 10. dokapitalizaciju od strane strateškog partnera, 11. druge mjere na temelju kojih se u skladu s pravilima financijske struke omogućava da dužnik postane likvidan i solventan...]“.

ovakvih odredbi u posebnom Zakonu, nikako ne vidimo barijeru koja bi spriječila zakonodavca da na drugačiji način postupi kada je u pitanju status fizičkog lica kao potrošača – bez ograničenja.²¹ Upravo u cilju njegove zaštite na ovakav način bi trebalo spriječiti proizvoljno odlučivanje kada je potrošač u pitanju i ne stvarati mogućnost za širenje socijalnih slučajeva u državi. Svakako da ovu odredbi ne treba propisati u duhu nagrađivanja onih koji svjesno nisu htjeli svoje obaveze izvršavati prema dobavljačima, davaocima/isporučiocima usluga, proizvođačima. Naprotiv, ovo bi trebalo da znači samo mogućnost, ali u iznimnim slučajevima (koju treba procijeniti sud) tj. kada je moguće utvrditi subjektivnu, individualnu odgovornost i (ne)savjesnost fizičkog lica kao potrošača *in bona fidae*, koji iz opravdanih razloga nije mogao da izvršava obaveze u odnosu na visinu raspoloživih finansijskih sredstva, koja su između ostalog bila neophodna za zadovoljavanje njegovih vitalnih potreba i potreba članova porodice koje je i sam dužan izdržavati.

Sušтина Zakona je dijelom i u tome da se cijeni, odnosno procjenjuje položaj potrošača u odnosu na njegova prošla, trenutna i buduća finansijska primanja. Procjenu u pogledu trenutnog položaja i stanja potrošača vrši sud koji je zadužen da izvidi mogućnosti, a cijeneći pri tome sve subjektivne i objektivne razloge, da li je potrošač za narednih pet godina u mogućnosti, spreman i sposoban da podmiri sva dospjela, kao i zaostala potraživanja. Ukoliko potrošač, dužnik u dogovoru sa povjeriocima može da pored tekućih obaveza izmiri dug, onda u svakom slučaju ne može biti izuzet od plaćanja dugovanja i neće doći do otpusta duga od strane suda u korist potrošača. U suprotnom, ukoliko potrošač ne može izmiriti svoja dugovanja prema povjeriocu (a to je očigledno ili

²¹ To nikako ne bi smjelo biti proizvodno odlučivanje zakonodavca da ne dozvoli potrošaču ili ga izuzme iz mogućnosti svih ovih povlastica koje stoje na strani poduzetnika. Sukladno ka tome, neophodno je naznačiti da je nacrt Zakona o osobnom bankrotu R Hrvatske ipak limitirao te osnove procjene i mogućnosti otpisa/oprosta duga do i preko 5 godina, a što ne bi trebalo ograničavati. Ovo bi trebalo urediti na isti način kao i kod vršenja poslovne aktivnosti/djelatnosti poduzetnika. U prilog ka tome ide i to što su dugovanja poduzetnika u smislu obavljanja osnovne djelatnosti zasigurno veća nego li dugovanja potrošača, kao fizičkog lica, od kojega se samo na ovakav način i ovakvom tzv. „zaštitom“ mogu stvoriti osnovi za socijalni slučaj. Najbolji način je da se sud u zadanim situacijama očituje od slučaja do slučaja, jer je državni organ koji treba da dijelom pretstavlja i državu.

izvjesno iz situacije u kojoj se nalazi – godine, zaposlenje, bolest, invaliditet, i sl.) glavnu ulogu ima sud u procjeni da li će i u kojem omjeru oprostiti dug dužniku/potrošaču.²²

Tako u ovisnosti i od visine duga koji ima dužnik/potrošač cijenit će se mogućnost na osnovu dodijeljenog stečajnog povjerenika, koji bi trebao da rukovodi finansijskim planom i položajem potrošača/dužnika. Između navedenih subjekata trebalo bi izgraditi odnos povjerenje jednog u odnosu na drugog i na taj način stručno izračunati okvire plaćanja duga povjeriocima. Tako bi povjerenik trebao da raspolaže sa svim tačnim i relevantnim informacijama povodom finasijskog položaja i dobiti dužnika/potrošača. S druge strane potrošač bi zauzvrat morao davati tačne informacije povjereniku (u smislu podnošenja mjesečnog izvještaja i potpisivanja izjave o stanju imovine kojom raspolaže i čiji je vlasnik). Za početak povjerenik bi bio dužan da po osnovu konstatnih finasijskih primanja dužnika/potrošača, napravi plan, odnosno da izda trajni nalog u banci za isplatu svih mjesečnih režija prema planu stečajnim povjeriocima, a preostali dio da zadrži za isplatu ranijih dugovanja, stečajnim povjeriocima (ukoliko mu sud nije potrošaču/dužniku dodijelio oprost za dug). Prostali dio skromnih primanja potrošača/dužnika bi ostao za zadovoljenje njegovih vitalnih potreba, kao i potreba užih članova porodice koje je, hipotetički rečeno, dužan izdržavati.

U odnosu na hrvatsko i Sloveniju i slovenačko pravo, u Njemačkoj prema Verbraucherinsolvenzrecht iz 1999,²³ godine koji se još uvijek primjenjuje kao osnovni tekst *InsO-a* (u odnosu izmjene i dopune ovog zakona koje su nastupile sve do i posljednje od 01.07.2014.)²⁴ kada su u pitanju prava potrošača, rok mogućnosti otplate i međusobnog sporazuma

²² Otpis/oprost duga bi u ovakvim situacijama najviše smetao bankama, jer bi sud preuzeo odlučujuću ulogu u pogledu spasenja potrošača/dužnika od „socijalnog slučaja“. Međutim zbog održavanja socijalne sigurnosti potrošača/dužnika/graađana banke sve više nisu protiv uvođenja osobnog stečaja. Opšteprihvaćeno stanovište je da je institut ličnog stečaja samo jedno od mogućih rješenja, no istina samo manji broj zemalja EU ga je prihvatio. Npr. Švicarska, Austrija Njemačka, SAD, Češka, Francuska, Belgija, Slovenija i još nekoliko zemalja.

²³ Verbraucherinsolvenzrecht, koji je inkorporiran u InsO - stupio na snagu od 01.01.1999. godine.

²⁴ www.finanzen.net/23.01.2015. godine/.

vansudske nagodbe s kreditorima-povjeriocima je bio šest godina.²⁵ Ukoliko je moguće u okvirima šestogodišnjeg plana između kreditora i potrošača stvoriti načine za otplatu dugovanja, to će sporazumom /nagodbom pristati obje strane na takvu otplatu dugovanja uslijed čega je najveći dio finansija/dohotka išao na isplatu dugova prema povjeriocima. Zahtjev za pokretanje osobnog stečaja se ne može podnijeti sve dok potrošač/dužnik ne ispuni pretpostavke propisane § 305 *Verbraucherinsolvenzrecht* iz 2014., (*Eröffnungsantrag des Schuldners*).²⁶

U kontekstu posljenjih izmjena i dopuna *Verbraucherinsolvenzrecht* iz 2014. godine - InsO, riječ je naime o mogućnosti da stečajni dužnik, a u ovom slučaju potrošač, ako nakon 3 godine isplati barem 35% svoga dugovanja, da mu to daje za pravo da putem nagodbe, a od strane suda dobije oprost/otpis za preostali dio dugovanja prema povjeriocu/cima. Na ovaj način se dužniku/potrošaču daje dodatni podsticaj da plati čim je to moguće preostali dio dugovanja, kako bi bio oslobođen duga, koji i nije tako zanemarljiv (65%). Osim svega navednog, novi *Verbraucherinsolvenzrecht* iz 2014 godine smanjuje i rok otplate dugovanja sa 6 na 5 godina ukoliko dužnik ima mogućnost da plati sveukupni dio sudskih troškova.²⁷

²⁵ Prema informacijam Saveznog zavoda za statistiku, ukupno 103. 289,00 potrošača je u stečaju, koliko je postupaka otvoreno tokom 2011. godini. Prosječna zaduženost u interval od 2006 do 2008 je bila od oko 60.000 Eura. U međuvremenu, ovaj iznos je smanjen na cca. 25.000 Eura (info. 21.10.2011.) – www.de.wikipedia.org /od 24.01.2015./.

²⁶ Institut stečaja potrošača kao fizičkog lica je u odnosu na zemlje svijeta uveden prvo u Velikoj Britaniji 1861., potom SAD 1898., Danskoj 1984., u Francuskoj 1989., Finskoj 1993, Norveškoj 1993., Švedskoj 1994., potom Austriji 1995., Njemačkoj 1999., Nizozemskoj i Belgiji od 1998., Sloveniji 2008. i Grčkoj 2010. Dakle, još nije uvedeno u Hrvatskoj ali je u nacrtu i čeka na konačno usvajanje tokom 2015. godine. Sa stečajnim zakonom u Hrvatskoj, su također započete značajne reforme u pogledu stečaja privrednih društava, a uslijed recepcije ponajviše germanskog prava. Istina s vremenom se promijenilo i mišljenje o uvođenju instituta „stečaja pojedinca“ – koje je danas vrlo rado prihvaćeno. Tko da se sad za sad otišlo korak dalje, pa se ipak u R Hrvatskoj može već sad provesti i stečaj nad imovinom poduzetnika i trgovca pojedinca. Šire je prethodno objašnjeno o osobnom bankrotu u R Hrvatskoj i kod otpisa duga u R Hrvatskoj prema važećim propisima u toj zemlji.

²⁷ *Verbraucherinsolvenzrecht* - InsO, § 290 Odjeljak 1. čl. 5.6, ili 7 u vezi s § 296; ovo važi u slučaju § 297a kada, čl. 5, 6 ili 7 je podržan naknadnog odbijanja na osnovu pod § 290 stav.

U odnosu na bilo koju evropsku zemlju koja nudi mogućnosti bilo oprost duga, reprogramiranje, moratorij, izvansudsku nagodbu i na koncu davanje svemu sudskog epiloga, neophodno je unutar države osnovati odgovarajuće agencije/udruženja koja će pomoći i davati savjete potrošačima posebno u pogledu stvaranja plana o reprogramiranju dugova. Tako u Austriji još odavno postoje agencije koje upravo pružaju usluge i savjetuju potrošače u pogledu njihova stanja. U pitanju su najčešće agencije državnog karaktera²⁸ koja u najvećem broju slučajeva pružaju savjetodavne usluge, a mogu biti i zastupnici svojih stranaka/klijenata pred sudom. Međutim, pored državnih agencija koje su besplatne, postoje i one koje svoje poslove savjetovanja u pogledu reprogramiranja ličnog duga pružaju na lukrativan način. Npr. samo u Austriji iz godine u godinu sve je veći broj potrošača koji se javljaju ovako specijaliziranim agencijam na savjet i pomoć.²⁹ Tako, bez obzira da li agencija bila državnog ili privatnog karaktera, neophodno je njeno osnivanje uz konstituisanje i primjenu Zakona o stečaju potrošača, jer će zasigurno biti veliki broj onih koji neće biti upoznati s svojim pravim ali i načinima vraćanja duga, a sve u cilju kako da na najjednostavniji način izađu iz „ličnog krizno-finasijskog stanja“.

Jasno je da opće stanje u pogledu ekonomije najvećeg broja potrošača koji plaćaju usluge i u BiH teško, ali je zasigurno ulazak nama susjednih zemalja u članstvo EU, posljedica lošeg tretman koje se reflektuje na ekonomsko-finasijsku situaciju gdje je neophodno donošenje Zakona o stečaju potrošača, odnosno Zakona o osobnom stečaju/bankrotu (kako je nacrtom predviđeno u R Hrvatskoj kada bude donesen i stupio na snagu – tokom 2015. godine). Ovo je put kojem stremi i BiH, pa će biti potrebno detaljno se usredotočiti na sve eventualne praktične probleme i rješenja koja bi mogla pomoći ionako loše stanje privrede u BiH. Stoga je neophodno na vrijeme stvoriti okvir – nacrt Zakona o stečaju potrošača u BiH, pri tome kombinirajući najbolje primjere/iskustva iz prakse i zakonodavstava. Očekujemo da će primjer za tako što zasigurno biti njemačko, slovenačko ili hrvatsko zakonodavstvo. Bez obzira na činjenicu trenutnog položaj potrošača u R Hrvatskoj koji je lošiji, u

²⁸ www.verbraucherrecht.at/25.01.2015./.

²⁹ <http://www.justanswer.de/>/25.01.2015./.

odnosu na položaj istih u BiH, dijelom je i diktiran postrecesijskim stanjem države i regiona, kao i novonastalom situacijom tj. pristupom R Hrvatske u EU. Ovakva situacija dirigira već na samom početku potrebu, da se diferencijacije u pogledu privrednog, pravnog i političkog sistema izbalansiraju i prevaziđu, kako bi R Hrvatska usvojila i započela s primjenom novog Zakona o stečaju potrošača/osobnom bankrotu i uspjela da prevaziđe sve probleme u pogledu adekvatne zaštite položaja potrošača.

ZAKLJUČAK

Vidjeli smo kako važeći Zakon o zaštiti potrošača u BiH štiti položaj potrošača kroz odgovarajuće odredbe za koje smo smatrali da su značajne posebno s gledišta opšteg ekonomskog stanja u državi i zadovoljenje općih ekonomskih interesa pojedinaca. Ali ne i u situaciji neizvjesnog položaja poslovnih subjekata i fizičkih lica kao proizvođača/pružaoca usluga. Ovdje se ne dovodi u pitanje samo položaj proizvođača, trgovca ili pružaoca usluga u smislu insolventnosti ili prijeteće insolventnost, nego se ta ista insolventnost reflektira u odnosu na položaj krajnjeg potrošača. Potom smo upravo zbog ovakvog položaja i nezahvalne situacije u kojoj se nalazi potrošač obratili pažnju na primjenu novog instituta stečajnog prava, osobnog/ličnog bankrota/stečaja potrošača. Novi institut koji se odnosi samo na fizičko lice, uspostavljen u cilju spasenja svih onih koji su bez svoje krivnje i namjere dovedeni u tek tako nezavidan položaj. Novi institut istina ima tendenciju šire primjene i razvoja, kako u zakonodavstvima pojedinih zemalja EU, odnedavno i R Hrvatskoj, tako i u BiH jer je naša zemlja potencijalna članica EU. U praksi mnogih zemalja - između ostalog, Slovenije, Austrije, Njemačke i dr. se pokazalo da ovaj institut ima itekako značaja u cilju zaštite potrošača i njihovog „izlaza iz lične finasijske krize“. Iako su za nacrt Zakona o osobnom stečaju kao osnova poslužili Zakon o zaštiti potrošača, kao i Stečajni zakon R Hrvatske, to nije dovoljan razlog da se prilikom izrade nacrta Zakona o stečaju potrošača u BiH, predvidi pored ovih zakona, nacionalna primjena zakona – zakona civilnog prava, kao i njemačkog zakona o stečaju - *Insolvenzordnung-a*. U nadi da će Zakon o osobnom bankrotu/stečaju R Hrvatske kada bude usvojen rezultirati pozitivne ishode, ponajprije u pogledu otpisa dugova gdje za to postoji

opravdanje i sporazumi, to ostaje zakonodavstvu BiH da pripremi dobar nacrt Zakona o stečaju potrošača, te da ga pusti u proceduru kada za to budu sazrele pravne i poslovne prilike u državi.

**DIE REFLEXION DES KONKURSPROCESES EINES
UNTERNEHMENS AUF DIE POSITION DER VERBRAUCHER
UND DIE KOMPARATIVE ANALYSE IN BEZUG AUF
VERBRAUCHERINSOLVENZ**

ABSTRAKT

Es ist unbestritten, dass die Insolvenzordnung aus dem Jahr 1999, (weiter InsO) durchaus viel Einfluss auf die Standardisierung der gültigen Vorschriften des Konkursrechtes in den beiden Entitäten (FBIH und RS) hatte. Vor allem die entsprechenden Gesetze in den beiden Entitäten sind mit Hilfe des GTZ-s entstanden und sind auf dem Beispiel von InsO modelliert. Bestimmte Begriffe wurden buchstäblich in den Rechtsrahmen von Bosnien und Herzegowina, ins Konkursgesetz, transkribiert. Aber unabhängig von einer solchen Situation, die in Bosnien und Herzegowina zu einer Reihe von Business-Problemen geführt hat, insbesondere nach der illegalen Privatisierung eröffnete sich der Weg für noch schlimmere Geschäfte, als sie schon bereits für diese Unternehme waren. In diesem Beitrag werden wir über die Beziehung zwischen der Insolvenz des Unternehmens als Hersteller, beziehungsweise dem Händler und dem Verbraucher als natürliche Person, diskutieren, besser gesagt, über den Nutzer der Dienstleistung von verschiedenen Lieferanten und den Dienstleistern. Auf der anderen Seite werden wir einen Überblick über die Subjekte geben, die in irgendeiner Weise mit einem kommerziellen Unternehmen in Beziehung stehen, der im Insolvenzverfahren ist oder vor der Anmeldung des Insolvenzverfahrens steht. Im zweiten Teils des Artikels (da BiH sowie die größte Zahl von Ländern der Region Anspruch auf den EU-Beitritt hat) werden wir den Zustand im Bezug auf die Position des einzelnen Verbrauchers analysieren, der sich in einer nicht beneidenswerten Lage der Überschuldung in den europäischen Ländern befinden und der in den meisten Fällen durch den Privatkonkurs bedroht ist. In diesem Zusammenhang ist uns das jüngste Beispiel für die schlechte Lage der Verbraucher, das aus Kroatien, welche sicherlich in dieser Arbeit näher beschrieben werden sollte und deren Position durch die Annahme des

neuen Konkursgesetzes des Verbrauchers diktiert ist. Dies ist in der Tat, ein Weg, welchen Auch Bosnien bald nehmen wird.

Stichwort: Verbraucher, Unternehmen, Verbraucherkonkurs, Insolvenz, Bosnien und Herzegowina, die Republik Kroatien, die EU.